

Управління культури, національностей, релігій та туризму
Хмельницької облдержадміністрації
Хмельницька обласна універсальна наукова бібліотека

**Науково-дослідна робота
в бібліотеках Хмельниччини
Вип. 13**

Хмельницький
2018

УДК 027.5 (062.552) (477.43): 001.89
НЗ4

Науково-дослідна робота в бібліотеках Хмельниччини.
Вип. 13. / Упр. культури, національностей, релігій та туризму
Хмельниц. облдержадмін.; Хмельниц. ОУНБ. – Хмельницький,
2018. – 36 с.

Видання висвітлює результати науково-дослідної роботи
обласної універсальної наукової бібліотеки та бібліотек області
у 2017 році.

Друкується за рішенням редакційно-видавничої ради
Хмельницької ОУНБ, протокол № 6 від 19.11.2018 р.

Укладач: *Поліщук Н.П.*

Рецензент: *Маковська В.В.*

Відповідальна за випуск: *Чабан К.А.*

©Хмельниц. ОУНБ, 2018

Вступ

У 2017 році бібліотеки області взяли участь у загальнодержавному дослідженні: **«Кадрові ресурси публічних бібліотек України: стан та перспективи розвитку»** (організатори – Міністерство культури України, Національна парламентська бібліотека України).

Метою дослідження було: вивчення кадрового складу працівників публічних бібліотек.

Об'єктом дослідження були: кадри публічних бібліотек області.

Предметом дослідження стали: професійні компетенції бібліотечних працівників публічних бібліотек.

Завданням дослідження було:

- проаналізувати склад різних професійних груп у публічних бібліотеках («керівники» та «професіонали») за визначеними параметрами;
- виявити проблеми бібліотечної сфери, які, на думку працівників, потребують першочергового розв'язання;
- вивчити фактори сприяння професійному зростанню бібліотечних працівників, їх погляди на чинники задоволення роботою, перспективи кар'єрного зростання;
- вивчити професійну активність бібліотечних працівників (інноваційна та грантова діяльність, участь у бібліотечній професійній блогосфері, публікації у ЗМІ тощо);
- з'ясувати думку бібліотечних працівників щодо найважливіших для фахівця бібліотеки знань та навичок.

За результатами дослідження зібрано 305 анкет та підготовлено зведені таблиці опитування згідно методики. Дослідження надіслано у НПБ України для узагальнення даних по Україні.

Протягом року також проведено загальнообласні

дослідження:

- **«Краща книга Хмельниччини»** (загальнообласне дослідження) (с. 4);

- **«Інтереси і захоплення користувачів сучасною книгою українською мовою»** (загальнообласне дослідження) (с. 6);

- **«Визначення поняття «патріотизм» у розумінні сучасного користувача бібліотеки»** (загальнообласне онлайн дослідження) (с. 8);

- **«Сільські бібліотеки на допомогу громаді в умовах реформування»** (загальнообласне дослідження) (с. 13);

- **«Розширення асортименту послуг бібліотек області на основі використання нових інформаційних технологій»** (обласна розвідка) (с. 18).

За всіма зібраними матеріалами досліджень підготовлені статистичні таблиці, аналітичні записки, які використовуються у плануванні роботи бібліотек області та для покращення їх діяльності.

«Краща книга Хмельниччини – 2016»

(загальнообласне дослідження)

Метою дослідження було: дослідити читацькі зміни в уподобаннях та вивчити попит користувачів на книги Хмельницьких авторів та видавців, заохотити їх до користування друкованою книгою як джерелом інформації та стимулювання до активного читання.

Завдання дослідження:

- забезпечення ефективної діяльності бібліотек області з метою створення умов для підтримки читання;

- вивчення бібліотечними працівниками смаків та потреб користувачів у друкованих виданнях місцевих авторів для подальшого удосконалення роботи бібліотек.

- проведення бібліотеками області власних соціологічних досліджень з проблем читання.

Об'єктом дослідження стали: бібліотечні працівники та користувачі бібліотек області.

Предметом дослідження стала популяризація сучасної української літератури краю.

У дослідженні взяли участь **22** ЦРБ (ЦМБ) та Хмельницька обласна універсальна наукова бібліотека. А саме: Віньковецька, Волочиська, Городоцька, Деражнянська, Дунаєвецька, Ізяславська, Кам'янець-Подільська, Красилівська, Летичівська, Новоушицька, Полонська, Славутська, Старосинявська, Теофіпольська, Хмельницька, Чемеровецька ЦРБ та ЦМБ м. Кам'янець-Подільський, м. Хмельницький, м. Славута, м. Старокостянтинів, м. Нетішин та м. Шепетівка.

Під час анкетування опитано **1138** респондентів віком від 15 до 65 років.

За результатами загальнообласного дослідження *«Краща книга Хмельниччини»* переможцями стали:

- у номінації *«Літературно-художнє видання»*: Карась Петро Прокопович за збірку поезії *«Жито і калина»*;

- у номінації *«Краєзнавчо-публіцистичне видання»*: Старостіна Станіслава Людвигівна за видання *«Увійшли у безсмертя...: книга пам'яті Героїв Небесної Сотні і воїнів АТО Хмельниччини»*;

- у номінації *«Довідкові видання»*: Напиткін Валерій Михайлович, Богатов Константин Михайлович *«Символіка Хмельницької області»*.

- у номінації *«Найбільш резонансна книга»* (на основі фондів Хмельницької обласної універсальної наукової бібліотеки):

- Колісніченко Тетяна Сергіївна за науково-популярне видання *«Хмельниччина»*;

- співголови редакційної колегії: Філінюк Анатолій Григорович, Погорілець Олег Григорович, Баженов Лев

Васильович та інші за науковий вісник «Стародавній Меджибіж в історико-культурній спадщині України»;

– укладач Урсу Наталія Олексіївна за довідник «Митці Кам'янець-Подільського: архітектори, мистецтвознавці, художники».

Детальніше з підсумками дослідження та списком читацьких вподобань користувачів бібліотек можна ознайомитися за посиланням: <https://bit.ly/2FTn9mS> .

«Інтереси і захоплення користувачів сучасною книгою українською мовою»

(обласне дослідження)

Метою дослідження було: дослідити ставлення до читання користувачів бібліотек Хмельниччини, їх уподобань, підняти престиж книги і читання зокрема сучасної книги українською мовою.

Завданням дослідження було:

- дослідити, де саме респондент найчастіше шукає літературу для читання;
- визначити найпопулярніший жанр літератури, якому надають перевагу користувачі бібліотек регіону;
- виявити найбільш популярних авторів серед користувачів бібліотек регіону;
- визначити відсоток читаності користувачів в залежності від вікових категорій.

Об'єктом дослідження стали: користувачі бібліотек Хмельниччини.

Предметом дослідження були: потреби респондентів у сучасній літературі на українській мові, автори, яким надають перевагу у читанні та жанр.

У дослідженні взяли участь **1037** респондентів (*користувачів бібліотек області*).

Найбільша кількість респондентів 16,2 % були працівниками освіти, 14,4 % – це учнівська молодь, 10,6 % респондентів – пенсіонери, які, як свідчить практика, є найбільш читаючою категорією користувачів. Вони також є постійними відвідувачами і найбільш активними користувачами послуг бібліотек що потребують у своїй повсякденній діяльності різноманітної інформації, яку можна отримати у бібліотеці. Про це свідчить також розподіл за віком респондентів. Тому при плануванні роботи бібліотек та комплектуванні фондів на це потрібно звернути особливу увагу. З відповідей видно що 79 % респондентів беруть книги для читання у бібліотеках, що також свідчить про якісне комплектування фондів бібліотек відповідно потреб користувачів. **Улюбленими жанрами читання є** прозові епічні твори (76,9 %), зокрема романи за такими жанрами як: детективи, історичні романи, пригодницькі, любовні, соціально побутові, соціально психологічні. **Улюбленими письменниками респондентів є:** Люко Дашвар, Світлана Талан, Марія Матіос, Андрій Кокотюха, Ірен Роздобудько, Володимир Лис, Ніна Фіалко, Василь Шкляр, Брати Капранови, Ліна Костенко, Валентин Чемерис, Марина та Сергій Дяченки та ін. (*повний перелік у аналізі результатів за посиланням <http://www.ounb.km.ua/biblio/soc/index.php>*).

Серед книг, які справили найбільше враження на респондентів, **твори таких авторів:** **Братів Капранових** «Забудь річка», «Щоденник моєї секретарки»; **Марії Матіос** «Солодка Даруся», «Нація», «Щоденник втраченої», «Черевички Божої матері», «Армагедон уже відбувся», «Приватний щоденник»; **Люко Дашвар** «Село не люди», «Мати все», «Молоко з кров'ю», «Покров», «На запах м'яса», «Райцентр»; **Світлани Талан** «Коли ти

поруч», «Розколоте небо», «Оголений нерв», «Помилка», «Не вурдалаки», «Замкнене коло» та інших (повний перелік творів у аналізі результатів за посиланням <http://www.ounb.km.ua/biblio/soc/index.php>).

За останній рік респонденти прочитали **7895 книг**, це в середньому по **8 книг** на одного. Це є хорошим результатом читання.

Респонденти вказували у своїх відповідях лише твори із жанру «Художня література». Наукові та науково-популярні видання, а тим паче довідкові не відмічали.

За результатами дослідження були надані рекомендації для бібліотекарів:

1. Проводити заходи по залученню потенційних користувачів до бібліотеки та популяризувати книги на українській мові.

2. Звернути увагу на твори українською мовою, найбільш читаних респондентами авторів, жанри яким вони надають перевагу та укомплектовувати фонди бібліотеки відповідно їх вподобань та потреб (перелік у результатах дослідження за посиланням <http://www.ounb.km.ua/biblio/soc/index.php>).

3. Звернути увагу на категорію читачів що читають наукові та науково-популярні видання, проводити заходи по популяризації читання, дні інформуванні та інші заходи серед цієї категорії користувачів.

«Визначення поняття «патріотизм» у розумінні сучасного користувача бібліотеки»

(обласне онлайн дослідження)

Метою дослідження було: отримання інформації щодо розуміння користувачами бібліотек поняття «патріотизму»

та визначення факторів, що впливають на рівень патріотизму серед користувачів бібліотек області.

Завданням дослідження було:

- вивчити думку респондентів щодо розуміння поняття «патріотизму»;
- вивчити думку респондентів щодо сучасних патріотів України;
- виявити рівень обізнаності респондентів щодо історії виникнення та значення національної символіки України;
- виявити думку респондентів щодо почуттів, які вони переживають та те, чим вони пишаються у відношенні до України;
- визначити рівень впливу бібліотеки на розвиток патріотизму серед мешканців області;
- визначити найбільш сприятливі форми виховання у формуванні патріотизму.

Об'єктом дослідження стали: користувачі і бібліотечні працівники бібліотек Хмельниччини.

Предметом дослідження стали: роль і місце бібліотек у формуванні патріотичних почуттів серед користувачів, їх потреби та проблеми.

У дослідженні взяли участь **352** респонденти (*користувачів бібліотек області*). 29,5 % респондентів – це працівники культури, 27 % – учнівська молодь, 10,2 % – працівники освіти (педагоги, вихователі), 33,3 % респондентів мають різні професії.

21 % опитаних віком від 40 до 50 років, 19,3 % – від 30 до 40 років, 17,3 % – від 15 до 20 років, 15,6 % – від 20 до 30 років, 14 % – від 50 до 60 років, 8,2 % респондентів віком до 15 років та 4,5 % – віком за 60 років.

33,8 % респондентів мають вищу освіту, 25,8 % – середню спеціальну, 23 % – середню, 12,2 % – базову вищу

освіту. Ще 4,3 % навчаються у школі та 0,9 % навчаються у вищому навчальному закладі.

54 % респондентів вважають, що любов до батьківщини це і є патріотизм. 42,9 % вважають, що це гордість за свою країну та її досягнення, 26,1 % – бажання жити і працювати на благо країни, 22,2 % вважають патріотизмом готовність захищати батьківщину.

88,8 % вказали, що вважають себе патріотами своєї країни, 4 % не вважають себе патріотами країни. 7,1 % не змогли відповісти.

86,4 % опитаних респондентів вважають справжніми патріотами учасників АТО. Серед інших відповідей респонденти до патріотів віднесли: Ліну Костенко, Святослава Вакарчука, Оксану Радушинську, Світлану Талан, Олександра Цисара, Станіслава Кульчицького, Василя Стуса, В'ячеслава Чорновола, Михайла Грушевського, Василя Симоненка, Олександра Довженка, Богдана Хмельницького, Сергія Нігояна.

61 % усіх опитаних респондентів знають історію виникнення і значення національної символіки України, 19,6 % знають лише значення символіки, 12,8 % – лише історію виникнення.

5,1 % респондентів не знають взагалі ні історії виникнення, ні значення. На ці категорії користувачів потрібно звернути увагу при плануванні роботи з національно-патріотичного напрямку у бібліотеках.

Найбільший відсоток респондентів (від 40 % до 60%) відчують у відношенні до України почуття надії, любові, гордості і поваги, але є й такі, що відчують розчарування, недовіру і антипатію (від 1 % до 17 %).

Більше 40 % респондентів пишаються минулим України, духовністю народу. Більше 20 % пишаються культурою країни, спортивними досягненнями, мистецтвом та армією України. Інші респонденти вказали,

що пишаються науковими і технічними досягненнями, системою освіти, захистом прав і свобод громадян, системою соціального забезпечення, зовнішньою політикою, економічним розвитком та внутрішньою політикою країни.

Найбільш гострою проблемою, яка сьогодні стоїть перед молоддю, на думку 54,8 % усіх опитаних респондентів, є безробіття. На другому місці – алкоголізм – 42,3 % від усіх опитуваних, відсутність підтримки від держави 37,8 %. Серед інших проблем найбільше відсотків набрали: наркоманія, куріння, проблеми зі здоров'ям, злочинність, морально-етична деградація суспільства, корупція, брак матеріальних ресурсів, економічна ситуація в країні. Враховуючи ці проблеми 38,6 % респондентів вважають, що ситуація в країні може вплинути на реалізацію їх життєвих планів, а 16,8 % повністю впевнені в цьому. Тому з огляду на ці всі питання 75 % респондентів вважають, що патріотизм у молоді обов'язково потрібно виховувати.

94,3 % респондентів вважають, що саме бібліотека впливає на розвиток патріотизму. Серед кроків, які вони пропонують для популяризації та виховання почуття патріотизму в бібліотеках, є наступне: проведення патріотичних заходів, надання їм національного колориту, більше розповідати про культуру України, відомих сучасників. Найбільш сприятливими формами у вихованні патріотизму під час проведення соціокультурних заходів респонденти назвали: зустрічі з учасниками АТО, Героями України. 50 % респондентів не змогли відповісти на дане запитання, це найбільший відсоток серед усіх запитань, що залишились без відповіді респондентів. Це свідчить про погане інформування бібліотеками користувачів щодо заходів з національно-патріотичного виховання, або просто користувачі не зрозуміли поставленого запитання.

Рекомендації для працівників бібліотек:

Враховуючи нові суспільно-політичні реалії в Україні після Революції гідності, обставини, пов'язані з російською агресією усе більшої актуальності набуває виховання у користувачів бібліотек почуття патріотизму, відданості загальнодержавній справі зміцнення країни, активної громадянської позиції тощо.

Важливо, щоб кожна публічна бібліотека стала в громаді осередком становлення громадянина-патріота, готового брати на себе відповідальність, самовіддано розбудовувати країну, як суверену, незалежну, демократичну, правову державу, забезпечувати її національну безпеку, сприяти єдності української політичної нації та встановленню громадянського миру й злагоди в суспільстві.

Зусилля працівників бібліотек мають бути спрямовані на:

• ***проведення соціокультурних заходів з національно-патріотичного виховання:***

- урізноманітнити проведення патріотичних заходів у бібліотеках, надавати заходам національного колориту, більше розповідати про культуру України, відомих сучасних митців;

- проводити зустрічі молоді із захисниками України різних поколінь;

- запрошувати на заходи видатних земляків (художників, письменників, поетів, спортсменів, винахідників тощо) для розширення кругозору користувачів;

- постійно проводити соціокультурні заходи на тему: «Виникнення та значення національної символіки України»;

• **виховання поваги та любові до державної мови, володіння українською мовою та використання її у повсякденному спілкуванні з користувачами:**

- укомплектувати фонди бібліотек книгами відповідно тематики, зокрема різними дитячими книгами-розмальовками, іграми, фільмами;

- збільшити фонди бібліотек історичною літературою, книгами про події на Сході;

- використовувати у своїй діяльності форми і методи, сприятливі для формування відчуття патріотизму у користувачів;

- проводити огляди літератури, презентації книг, усні журнали і т.д.;

- організовувати перегляди відеофільмів;

- проводити акції, конкурси, квести;

- організувати патріотичні клуби за інтересами;

- залучати користувачів до участі у заходах, сприяти волонтерству;

• **брати участь у проектах, програмах, конкурсах, акціях, залучати до них користувачів бібліотек та інформувати мешканців громад про можливості залучення додаткових ресурсів для розвитку громади.**

«Сільські бібліотеки на допомогу громаді в умовах реформування»

(обласне дослідження)

Метою дослідження було: отримання інформації щодо специфіки сучасних інтересів сільських жителів, місця бібліотеки в житті мешканців сільських населених пунктів Хмельниччини, визначення напрямів діяльності бібліотек по забезпеченню інформаційних та дозвіллевих потреб населення в умовах децентралізації.

Завданням дослідження було:

- вивчити думку респондентів щодо функцій та послуг бібліотек;
- визначити:
 - літературу, якій респонденти надають перевагу;
 - як на думку респондентів проявляється доступність бібліотек;
 - перспективи розвитку бібліотек та їх авторитетність серед сільських жителів;
- виявити, які послуги є найбільш актуальними для користувачів (респондентів) бібліотек.

Об'єктом дослідження стали: користувачі сільських публічних бібліотек Хмельниччини.

Предметом дослідження були: потреби респондентів (сільських жителів) у інформації, місця бібліотеки у їх житті.

Дослідження було проведене за допомогою програми Google form у Інтернет середовищі. У дослідженні взяли участь **212** респондентів (*користувачів бібліотек області у сільській місцевості*). З них **69,8 %** жінок та **27,4 %** чоловіків. Решта – **2,8 %** не вказали статі.

62,7 % респондентів є користувачами бібліотек більше 5 років, що свідчить про те, що вони є постійними відвідувачами і користуються послугами бібліотек. **71,2 %** респондентів віком від 20 до 50 років, тобто є працездатною категорією населення і потребує у своїй повсякденній діяльності різноманітної інформації, яку можна отримати у бібліотеці завдяки її послугам. Про це свідчить також освіта респондентів (**80 % респондентів мають середню-спеціальну, базову вищу і вищу освіту**), та різноманітність професій.

67,5 % усіх опитаних респондентів вважають що бібліотека в першу чергу це інформаційний центр, **42 %** вважають, що бібліотека це місце отримання книг, **34,4 %** –

місце спілкування, 32,1 % – культурно-дозвіллевий центр, 14,6 % – краєзнавчий центр, 13,2 % – освітній центр.

61,8 % усіх опитаних респондентів беруть у бібліотеці книги для відпочинку, 31,6 % для самоосвіти, 25,5 % – для навчання, 21,7 % – беруть літературу для саморозвитку (хобі), 20,3 % – для професійної діяльності, та для вирішення побутових та соціальних проблем – 10,4%.

На думку респондентів доступність бібліотеки проявляється у можливості взяти книги до дому для 66,5 % усіх опитаних респондентів, у наявності доступу до Інтернету для 57,5 % опитаних, у зручному місці розташування для 29,7 % опитаних, у зручних місцях роботи для 29,2 %, в універсальності фонду для 20,3 %.

Також дослідження показало, що респонденти бажають отримувати такі послуги у бібліотеці, як:

- отримання документів до дому – 50,5 % респондентів;
- пошук інформації – 46,2 %;
- робота на комп'ютері, Інтернеті – 42,9 %;
- отримання інформації про події в регіоні (селі, місті, районі, області) – 27,4 %;
- участь у бібліотечних заходах – 20,8 %;
- допомога у навчанні – 19,8 %;
- отримання послуг е-урядування – 12,7 %;
- участь у роботі любительських об'єднань, гуртків – 11,8 %;
- отримання додаткових платних послуг – 5,7 %.

На думку респондентів перспективи розвитку бібліотеки в умовах реформування пов'язані:

- з наявністю доступу до Інтернет – для 61,3 % усіх опитаних респондентів;
- забезпеченням дозвілля та спілкування – 42,5 %;
- універсальністю фонду – 42 %;
- високим рівень професійної компетентності бібліотекаря – 31,1 %;

- наявністю довідково-консультаційних центрів з різних питань – 19,8 %;

90,6 % респондентів вважають, що бібліотека користується авторитетом у жителів населених пунктів, що свідчить про виконання нею усіх функцій пов'язаних з забезпеченням жителів інформаційними послугами.

94,8 % респондентів готові захищати бібліотеки свого регіону у випадку їх закриття.

За результатами дослідження були надані рекомендації.

На сьогоднішній день в області проходить період впровадження реформи місцевого самоврядування. Основне завдання цієї реформи є побудова чіткої, логічної системи місцевого самоврядування, здатної забезпечити нормальне та комфортне життя громадам. Відповідно, бібліотеки повинні стати тими інформаційними площадками, які забезпечать жителів громади інформацією про можливості управління власним життям в громадах та зуміють перетворити кожен значимий факт життя громади в подію. Бібліотека повинна заявляти про себе, говорити про себе цікаво, нестандартно підходити до рекламування своїх заходів задля того, щоб зацікавити користувача бібліотечними послугами. **Для цього необхідно:**

✓ запровадити комплексний підхід до надання послуг, що відповідають місцевим специфічним потребам, зокрема, переглянути години роботи бібліотек і зробити їх зручними для жителів громади;

✓ забезпечити вільний безкоштовний доступ до легальних інформаційних ресурсів, у тому числі до ресурсів Інтернету;

✓ організувати інформаційне забезпечення органів влади про проведення реформ. Інформувати громадськість

про сутність і важливість реформ для сталого розвитку громади;

- ✓ реалізовувати концепцію «Бібліотеки – мости до е-врядування», розширюючи кількість пунктів доступу громадян до офіційної інформації (ПДІ);

- ✓ проводити заходи, що поглиблюють знання громадян щодо реформ та готують їх до публічних дискусій і обговорень;

- ✓ сприяти національно-патріотичному розвитку особистості, вивченню, розумінню та поцінюванню історії та культури народів, що проживають в громаді;

- ✓ проводити заходи технологічної грамотності населення, ліквідації цифрової нерівності, орієнтації на ефективне використання інформаційних ресурсів і комунікаційних технологій як важливої умови подолання економічної кризи;

- ✓ приділяти увагу тим соціальним групам, які зазвичай є недостатньо інтегрованими у місцеві громади: меншинам, біженцям і мігрантам, переміщеним особам, людям з фізичними і психічними обмеженнями, безробітним. Організувати: ярмарки вакансій; інформування та доступ до дистанційного навчання, допомагати у соціальному включенні та реабілітації;

- ✓ інформувати учасників антитерористичної операції, їх сім'ї, створюючи тематичні сторінки з актуальною інформацією на своїх веб-ресурсах, співпрацюючи з центрами соціальної допомоги;

- ✓ підтримувати та організувати благодійні акції, створювати міні-бібліотеки для військових частин, відвідувати госпіталі;

- ✓ сприяти екологічній просвіті населення і використанню ресурсозберігаючих та екотехнологій;

- ✓ формувати навички медіаграмотності у мешканців громади, спонукати користувачів до критичного мислення

та ефективного використання усіх видів інформації, протистояти ворожій інформаційній експансії, рекомендувати авторитетні та офіційні джерела інформації, забезпечувати повноту і неупередженість інформації, створювати і підтримувати об'єктивне медійне середовище.

«Розширення асортименту послуг бібліотек області на основі використання нових інформаційних технологій»

(обласна розвідка)

Метою дослідження стало: розширення асортименту сучасних послуг у бібліотеках області на основі використання нових інформаційних технологій та врахування думки користувачів і бібліотекарів.

Завдання дослідження:

- вивчити думку респондентів щодо послуг бібліотек з використанням нових інформаційних технологій;
- визначити дані послуги, які респонденти хотіли б отримувати у бібліотеках;
- визначити, послуги з використанням інформаційних технологій, що найчастіше використовуються користувачами;
- визначити послуги з використанням інформаційних технологій, що найчастіше використовуються бібліотечними працівниками;
- розробити рекомендації, щодо розвитку і впровадження послуги, які є найбільш актуальними для користувачів (респондентів) бібліотек.

Об'єктом дослідження стали: користувачі бібліотек Хмельниччини та бібліотечні фахівці.

Предметом дослідження були: потреби респондентів у послугах з використанням нових інформаційних технологій.

В дослідженні взяли участь користувачі Хмельницької ОУНБ та користувачі бібліотек Білогірського, Віньковецького, Волочиського, Городоцького, Деражнянського, Дунаєвського, Ізяславського, Кам'янець-Подільського, Летичівського, Новоушицького, Полонського, Славутського, Старосинявського, Старокостянтинівського, Теофіпольського, Чемеровецького, Ярмолинецького районів та міст Кам'янець-Подільський, Хмельницький, Нетішин, Славута.

Дослідження було проведене за допомогою програми **Google form** у інтернет середовищі з 15 листопада 2017 року по 30 березня 2018 року, в якому взяли участь **1149 респондентів**, з них - **861** респондент-користувач бібліотек області та **288** респондентів-бібліотекарів.

Найбільша частка серед них – працівники освіти (педагоги, вихователі) – *16,6 %*, пенсіонери – *15,9 %*, студенти – *13,8 %*, учнівська молодь – *13,1 %*, безробітні – *10 %* та працівники інших сфер діяльності. За віком особи 41-50 років склали *20,8 %* та від 31-40 років – *20 %*.

У бібліотеку звертаються респонденти переважно з індивідуальних мотивів (для особистого користування та членів сім'ї) – *47,2 %*. Дозвіллеві потреби виявили *36,2 %*, навчальні – *28,6 %*, наукові – *4,3 %*.

Фонд друкованих видань бібліотечного фонду (книги, періодичні видання) задовільняє *56,1 %* респондентів, частково задовільняє – *32,6%*. *Таких, що не задовільняє – 10,5 %*.

Фондом на електронних носіях (електронні книги, диски) користуються лише *21,6 %* респондентів. *56 %*

респондентів не використовують фонд на електронних носіях, вказуючи такі причини:

- 10 % респондентів не знають про такий фонд;
- 7,9 % не мають потреби;
- 5,4 % вказали, що зміст інформації на електронних носіях не відповідає потребам;
- 4,2 % респондентів вказали, що у бібліотеках немає фонду на електронних носіях;
- 1,3 % не мають часу на перегляд електронних носіїв;
- 1 % люблять гортати сторінки друкованої книги;
- 0,2 % не вміють користуватись електронним носієм через вік.

Комп'ютер бібліотеки використовують для доступу до інформації в Інтернет 34,8 %, до власної сторінки у соціальних мережах – 32,8 %, для читання новин – 30,4 %, для доступу до власної електронної пошти – 23,6 %; для розваг, ігор – 18,5 %; для отримання інформації органів влади, законодавчих документів у мережі Інтернет – 17,7 %; до сторінки бібліотеки у соціальних мережах – 15,8 %; до веб-сайту (блогу) бібліотеки – 12,9 %; для оплати послуг – 12,4 %; для спілкування по скайп-зв'язку – 11,8 %; для здійснення покупок – 10,9 %; для пошуку роботи – 10,2 %; для дистанційного навчання – 3,4 %; для доступу до електронного каталогу бібліотеки – 3,3 %.

З іншої мети: друк документів, реєстрація на ЗНО, написання реферату, замовлення ліків, доступ до сайтів з музикою.

17 % респондентів вказали що хотіли б навчитись користуватися комп'ютером та працювати в мережі Інтернет для оплати послуг; створювати власну електронну скриньку – 15,3 %; читати останні новини в Україна та світі – 14,2 %; спілкуватись із друзями по скайп-зв'язку – 14,1 %; створювати власну сторінку у

соціальних мережах – 14,1 %; користуватись сторінкою бібліотеки в соціальних мережах – 12,9 %; скачувати (архівувати) інформацію з Інтернет – 12,1 %; для здійснення покупок – 11,7 %; здійснювати пошук роботи – 9,9 %; отримувати інформацію органів влади, законодавчі документи у мережі Інтернет – 9,8 %; користуватись електронним каталогом бібліотеки – 8,7 %; користуватись для розваг, ігор – 7,9 %; користуватись веб-сайтом (блогом) бібліотеки – 7,7 %; з метою створення сайту - 0,1 %.

68,6 % респондентів використовують для доступу до мережі Інтернет домашній (робочий, навчальний) комп'ютер, смартфон.

28,3 % респондентів хотіли б безкоштовно отримувати від бібліотеки повідомлення про нові книги, заходи бібліотеки, акції, нові послуги.

38,7 % респондентів вказали що знають, що таке «Електронна доставка документів», а 33,8 % не знають про таку послугу бібліотек.

43,3 % респондентів слідкують за новинами бібліотеки у мережі Інтернет. Не слідкують – 49 %.

45,4 % респондентів хотіли б користуватись послугою безкоштовної правової допомоги у бібліотеках.

59,8 % респондентів не користуються періодичними виданнями в електронному форматі, тому що:

1. Не знають про таку послугу;
2. Не зручно;
3. Не знають як;
4. Читають лише друкований варіант;
5. Тих видань, що цікавлять немає у електронному вигляді;
6. Не мають потреби, не цікавить;
7. Передплачують видання до дому.

Аналізуючи відповіді респондентів-бібліотекарів, можна зробити висновки, що *серед послуг з використанням нових інформаційних технологій, що надаються у бібліотеках:*

1 місце займає: пошук інформації у мережі Інтернет – 62,5 %;

2 місце: користування електронною поштою – 61,1 %;

3 місце: друк на принтері – 56,9 %;

4 місце: електронна доставка документів – 52,1 %;

5 місце: надання віртуальних довідок – 42,4 %;

6 місце: сканування та копіювання інформації – 36,8 %;

7 місце: комп'ютерний набір тексту – 32,6 %;

8 місце: користування е-послугами (пошук законодавчих документів, скайп-консультування, оплата послуг, замовлення квитків, реєстрація на ЗНО та ін.) – 28,5 %;

9 місце: запис інформації на електронні носії (диск, флешка) – 25,3 %;

10 місце: проведення заходів з використанням інформаційних технологій – 17,7 %;

11 місце: скайп-спілкування – 15,6 %;

12 місце: дистанційне навчання – 10,8%.

Найчастіше бібліотекарі використовують у своїй роботі наступні послуги з використанням нових інформаційних технологій:

1 місце: пошук інформації у мережі Інтернет – 46,8 %;

2 місце: обслуговування користувачів в режимі on-line – 44,4 % (дані обласних бібліотек);

3 місце: комп'ютерний набір тексту – 43,4 %;

4 місце: проведення заходів з використанням інформаційних технологій – 43,1 %;

5 місце: користування електронною поштою – 41,3%;

6 місце: консультування користувачів щодо користування е-послугами (пошук законодавчих документів, скайп-консультування, оплата послуг, замовлення квитків, реєстрація на ЗНО та ін.) – 36,8 %;

7 місце розділили послуги: скайп-спілкування – 32,3 %; створення бібліотечно-бібліографічної інформації та повнотекстових баз даних (БД) – 32,3 %;

8 місце: дистанційне навчання – 26,0 %.

Користувачі найчастіше користуються наступними послугами:

1 місце: пошук інформації у мережі Інтернет – 44,4 %.

2 місце: електронна доставка документів – 41,3 %.

3 місце: користування електронною поштою – 37,2 %.

4 місце: друк на принтері – 36,1 %.

5 місце: комп'ютерний набір тексту; надання віртуальних довідок; проведення заходів з використанням інформаційних технологій – по 33,3 %.

6 місце: сканування так копіювання інформації; доступом до е-послуг (пошук законодавчих документів, скайп-консультування, оплата послуг, замовлення квитків, реєстрація на ЗНО та ін.) – по 29,5 %.

7 місце: скайп-спілкування – 25,7 %.

8 місце: дистанційне навчання – 21,2 %.

9 місце: запис інформації на електронні носії (диск, флешка) – 20,5 %.

На питання: «Яких послуг недостатньо і що потрібно запровадити?» бібліотекарі відповіли:

В першу чергу потрібні послуги:

- сканування;

- друк на принтері (зокрема кольоровий);
- ламінування.

Друге місце займають послуги:

- електронна доставка документів;
- надання віртуальної довідки;
- онлайн запис до бібліотеки;
- доступ до електронного каталогу бібліотеки.

Третє місце займають послуги:

- проведення різноманітних тренінгів для користувачів, зокрема з комп'ютерної грамотності;
- курси іноземних мов.

Також респонденти-бібліотекарі звернули увагу на те, що у фондах бібліотек відсутні актуальні видання на електронних носіях. Потрібно поповнювати фонди сучасними е-виданнями і надавати їх у користування. Станом на 1.01.2018 року у бібліотеках області **7476** видань на електронних носіях.

Сучасні користувачі потребують спеціальне комп'ютерне обладнання з програмним забезпеченням для людей з особливими потребами. На даний час послуги із використанням спеціалізованих комп'ютерів та розмножувальної техніки в бібліотеках не надаються.

За результатами дослідження були зроблені висновки та надані рекомендації

Часткова автоматизація та впровадження нових інформаційних технологій дозволили у 27 % бібліотек області розширити сферу послуг, які надаються користувачам.

Разом із традиційними бібліотечними послугами, бібліотеки мають можливість надавати сервісні послуги: відправлення або приймання повідомлень електронною поштою; користування послугами Інтернет та комп'ютерами бібліотеки, скайп-зв'язком; пошук

інформації в мережі Інтернет на замовлення; користування електронними послугами (оплата комунальних та інших послуг, дистанційне навчання, електронна доставка документів) та ін.

Застосування сучасних інтернет-технологій дозволяє використання як віддалених зовнішніх ресурсів, так і надання власних ресурсів для віддалених користувачів.

Надання громадянам розширеного асортименту послуг на основі використання нових інформаційних технологій через мережу публічних бібліотек стає актуальною темою сьогодення та невід'ємною потребою у більшій частини користувачів бібліотек.

Наявність сучасних послуг у публічних бібліотеках є особливо важливою для тих, хто не має високошвидкісного Інтернету або взагалі не має комп'ютера в себе вдома, для тих, у кого не вистачає технічних навичок, які потрібні для роботи з комп'ютерною технікою та мережею Інтернет.

На сьогодні першочерговим завданням для бібліотек області є:

- налагодити партнерські стосунки з органами місцевого самоврядування для повноти забезпечення жителів області доступу до сучасних послуг в бібліотеці (придбання техніки, підключення до Інтернет);
- запланувати проведення навчання населення інформаційної грамотності, навичкам користування публічною інформацією через Інтернет, електронній взаємодії з владою;
- формувати тематичні веббіографічні списки із популяризації різноманітних е-послуг та електронної доставки документів;
- надавати тематичні консультації з питань використання доступу до е-послуг органів державної

влади, місцевого самоврядування, правоохоронних органів та інших організацій;

- популяризація освітніх платформ дистанційного навчання;
- організувати в бібліотеках пункти скайп-консультації з правової тематики;
- популяризувати у ЗМІ, на різноманітних заходах послуги ОУНБ з електронної доставки документів (ЕДД) та можливості замовлення літератури та складових частин документів через міжбібліотечний абонемент (МБА). На сайті Хмельницької ОУНБ у розділі «послуги» – «електронна доставка документів» або за посиланням <http://ounb.km.ua/poslugi/edd/index.php>

Соціологічна робота бібліотек області

Протягом 2017 року ЦРБ (ЦМБ) області проведено **38** власних соціологічних досліджень.

З метою визначення шляхів удосконалення бібліотечного обслуговування користувачів у бібліотеках ОТГ центральною бібліотекою **Волочиської міської ради** проведено *анкетне опитування «Сучасна бібліотека і читач»*. В анкетуванні взяли участь **110** користувачів. Більшість з них жінки – **68,2 %**, чоловіки – **31,8 %**. Вік респондентів до 21 року – **25 %**, від 22 до 35 років – **35,6 %**, 36-60 років – **27,4 %**, більше 60 років – **12 %**. За даними опитування якістю обслуговування в бібліотеці задоволені **89 %** респондентів, **11 %** – частково задоволені. **72,1 %** від усіх опитаних вважають, що якість обслуговування залежить від складу та повноти книжкового фонду. **40 %** респондентів вважають, що неабияке значення у обслуговуванні відіграє рівень

професіоналізму та уміння бібліотекаря спілкуватися з користувачами. 39,8 % вважають, що якість обслуговування значно покращилась у бібліотеці за наявності комп'ютерів та Інтернету.

Також 73,4 % респондентів схвалюють графік роботи бібліотеки, 18,6 % опитаних вважають, що вихідними мають бути неділя та понеділок, 6 % бажають, щоб бібліотека працювала у неділю, 2 % респондентів пропонують продовжити роботу бібліотеки у вечірній час.

81,3 % респондентів влаштовує територіальне розміщення бібліотеки, 18,7 % рахують, що бібліотеки розміщені не зовсім вдало.

Потребує покращення, на думку 29,7 % респондентів стан самих приміщень. 21,7 % вважають, що у бібліотеках погане освітлення. Температура в приміщенні не влаштовує 73,6 % респондентів, адже із 21 бібліотеки опалюється тільки 6 бібліотек. Оформленням бібліотечного інтер'єру подобається 75,2 % усіх опитаних респондентів. 27,7 % вважають читацькі місця незручними. 82,9 % опитаних рахують бібліотеки ОТГ чистими та охайними.

Сучасний бібліотекар на думку респондентів це той бібліотекар, що розуміє і знає потреби сучасного користувача, швидко та якісно його обслуговує економить при цьому його час, надає якісну консультацію, організовує і проводить цікаві соціокультурні заходи. 96,4 % респондентів вважають, що у бібліотеках мають стояти сучасні комп'ютери, оновлюватись техніка. Інші 3,6 % респондентів вважають, що у бібліотеках мають бути нові книги і фонд бібліотек має постійно оновлюватись.

Проаналізувавши отримані під час дослідження дані, можна зробити висновок, що книжкові фонди та матеріально-технічне забезпечення бібліотек ОТГ не повністю відповідають читацьким запитам. Слід шукати

нові форми роботи, шляхи поліпшення фінансування бібліотек. Активніше поповнювати книжкові фонди новою літературою, залучати для цього спонсорські кошти, розвивати проектну діяльність.

У Кам'янець-Подільській РЦБС проведено соціологічне дослідження *«Книга. Читання. Бібліотека»*. Дослідження проводилось у формі анкетного опитування.

Основною метою стало: визначення ролі бібліотек в житті користувачів, їх сучасних інтересів до видань з різних галузей знань. Всього у дослідженні прийняли участь **386** респондентів віком від 16 до 65 років. Переважна більшість опитаних жінки – 59,8 %, чоловіки – 40,2 %. Користувачі віком до 20 р. – 42,5 %, 21 – 30 р. – 30,3 %, 31 – 40 р. – 13,2 %, 51 – 60 р. – 10,4 %, 60 і більше років – 3,6 %. Дослідження дало можливість виявити якої літератури не достатньо користувачам у фондах бібліотек, твори які є найбільш читаними на даний момент користувачами та найпопулярніші періодичні видання. Серед найчитаніших авторів твори: А. Кокотюхи, Л. Костенко, М. Дочинця, А. Дімарова, М. Матіос, Т. Шевченка, Л. Дашвар, Л. Дереша, І. Карпи, І. Роздобудько, В. Шкляра, М. Стельмаха, С. Жадана, П. Загребельного, В. Гюго, Р. Бредбері, С. Кінга, Т. Драйзера, К. Маккалоу, Ж. Бенцоні, Г. Сенкевича, Д. Донцової. Журнали, які найбільше користуються популярністю серед користувачів бібліотек: «Ліза», «Моя історія», «Агроном», «Люди і доли», «Сонце. Сад», «Дім. Сад. Город», «Рибалка», «Жінка», «Свати», «Пізнайко», «Юная леди», «Отдохни», «Единственная», «Люблю готовить», «Наталі», «Березіль», «Дивослово», «Риболовля», «Встреча», «Неймовірні історії життя», «Шкільна бібліотека», «Професор Крейд».

У щорічному соціологічному дослідженні *«Книга року»* взяло участь **390** користувачів з **34** сільських бібліотек-філій. Дослідження дало можливість визначити найбільш запитувані твори українських і зарубіжних авторів. А також твори яких авторів респонденти бажають ще прочитати. Серед них: Тетяни Белімової *«Трояндовий джем»*, Юлії Смаль *«Теплі історії з корицею»*, Ірини Славінської *«Історії талановитих людей»*, Надійки Гербіш *«Теплі історії до шоколаду»*, Неллі Топської *«Любов – наснага, любов – журба»*.

Працівниками **Новоушицької ЦБ** проведено анкетування *«Літературний портрет читача»* метою якого стало вивчення літературних уподобань користувачів. Під час дослідження користувачами було визначено найкращого українського письменника і письменницю на думку респондентів. Ними стали Тарас Шевченко та Ліна Костенко. Серед книг, які має прочитати кожен респондентами були запропоновані *«Біблія»* та *«Кобзар»*.

Протягом року на сайті та блізі **Старокостянтинівської ЦБС** було *організовано онлайн-опитування* за темою *«Яким джерелам інформації надаєте перевагу?»*. У опитуванні взяли участь **96 (100 %)** респондентів. За результатами онлайн-опитування респонденти надають перевагу таким джерелам інформації:

- «книги, газети, журнали» – 47,9 %;
- «телебачення, радіо» – 31,2 %;
- «мережа Інтернет» – 20,9 %.

Результати опитування вказують на те, що як би глибоко не проникали в життя людей сучасні інформаційні технології, друковані джерела інформації поки що

посідають перше місце як джерело інформації для користувачів бібліотек.

Хмельницькою ЦРБ проведено опитування *«Бібліотека очима користувача»*, метою якого стало визначення ролі бібліотеки та читання в житті сучасного користувача. Під час дослідження вивчено коло інформаційних запитів користувачів та ступінь задоволення бібліотечним обслуговуванням. Також вивчено попит на літературу за галузями знань, та їх думку щодо подальшого розвитку бібліотеки. Дослідження показало, що фонди бібліотек на 65 % задовольняють потреби користувачів. 15 % респондентів вказали, що надають перевагу Інтернету як джерелу інформації, проте у бібліотеках району мала кількість комп'ютерів з доступом до мережі Інтернет.

Бібліотекарями **Кам'янець-Подільської МЦБС** були проведені соціологічні дослідження: *«Бібліотека на допомогу професійному самовизначенню»*. У дослідженні взяло участь **100** користувачів бібліотек міста, віком від 14 до 18 років. З аналізу відповідей 93 % молоді в основному визначилась з вибором майбутньої професії. Лідерами є професії медика, вчителя, програміста та юриста. Користуються також попитом і більш практичні професії – швачки, бухгалтера, кухаря, агронома. На вибір професії респондентами вплинули такі фактори як доступність, користь і престиж. Не останнє місце в цьому переліку займає «покликання». Серед чинників, які ускладнюють вибір професії для респондентів це платіжна неспроможність, невпевненість та проблеми зі здоров'ям.

Перед тим як обрати професію респонденти переглядають спеціальну літературу, розпитують батьків та знайомих. Тому бібліотекам необхідно бути готовим

надати чітку і своєчасну інформацію про професії, які на ринку праці України є найбільш затребуваними, формувати в учнів позитивне ставлення до професій. Фонд бібліотек постійно поповнювати літературою професійного спрямування, знайомити користувачів з професіями, які необхідні місту, проводити якомога більше різноманітних профорієнтаційних заходів.

Бібліотеками Хмельницької міської ЦБС були організовані і проведені наступні соціологічні дослідження. **Бібліотека-філія № 3** провела *анкетування «Роль і місце бібліотеки в сучасному світі»*. Анкетування дало можливість зробити певні висновки, що «бібліотека» для респондентів в першу чергу – це місце, де можна отримати книги та необхідну інформацію. Вони хотіли б бачити сучасні бібліотеки технічно оснащеними, комп'ютеризованими, книжковими новинками та періодичними виданнями.

Експрес-опитування «ТОП-10 сучасних українських авторів» бібліотекою-філією № 6 було проведено з метою виявлення творів сучасних авторів, що подобаються читачам. Серед них: Ніна Фіалко, Люко Дашвар, Марія Матіос, Світлана Талан, Макс Кідрук, Леся Романчук, Ірен Роздобудько, Олена Печорна, Василь Шкляр, Андрій Шкляр, Андрій Кокотюха.

У бібліотеках Летичівської ОТГ проведено *дослідження «Стан обслуговування людей з обмеженими можливостями», «Стан забезпечення якісними бібліотечними послугами жителів громади»*.

У бібліотеках Красилівського району проведено *експрес-опитування «Книга чи комп'ютер?»* та *бліц-опитування «Сучасний патріотизм: мода чи життєва необхідність?»*

З результатами проведення і висновками досліджень можна ознайомитись на сторінці «Соціологічні дослідження» на сайті обласної наукової бібліотеки у розділі «Бібліотекарю» за посиланням <http://ounb.km.ua/biblio/soc.php>

Всі права на авторство збережено за працівниками бібліотек області, що подали звіт по науково-дослідній роботі до відділу науково-методичної роботи та інновацій у бібліотечній справі Хмельницької ОУНБ.

Зміст

Вступ.....	3
<i>Краща книга Хмельниччини</i> (загальнообласне анкетування).....	4
<i>Інтереси і захоплення користувачів сучасною книгою українською мовою</i> (загальнообласне дослідження).....	6
<i>Визначення поняття «патріотизм» у розумінні сучасного користувача бібліотеки</i> (загальнообласне дослідження).....	8
<i>Сільські бібліотеки на допомогу громаді в умовах реформування</i> (загальнообласне дослідження).....	13
<i>Розширення асортименту послуг бібліотек області на основі використання нових інформаційних технологій</i> (обласна розвідка).....	18
<i>Соціологічна робота бібліотек області.....</i>	26

Для нотаток

Для нотаток

Науково-аналітичне видання

**Науково-дослідна робота в бібліотеках
Хмельниччини
Вип. 13**

Укладач:
Поліщук Н.П.

Рецензент: *Маковська В.В.*

Відповідальна за випуск:
Чабан К.А.

Комп'ютерна верстка, макетування, редагування:
Поліщук Н.П., Дорош В.Ю.